Mesut Okumuş

Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu

İmâm Gazzâlî Örneği

ANKARA OKULU

BİBLİYOGRAFYA

2006-4604

Abduh, Muhammed, *Tevhid Risâlesi*, çev. Sabri Hizmetli, Fecr Yayınları, Ankara 1986.

Abdulhamid, Muhsin, *er-Razî Müfessiren*, Daru'l-Hurriyye, Bağdat 1974.

Abdülcebbar, Kadı, *Şerhu Usûlu'l-hamse*, thk. Abdülkerim Osman, Mektebetu Vehbe, Kahire 1988.

Abu'l-Quasem, M, "Önsöz", *The Jewels of The Qur'an* içinde, Boston 1983.

The Recitation and Interpretation of the Qur'an, Kegan Paul International, London 1983.

"Al Ghazali in Defence of Sufistic Interpretation of the Qur'an", *Islamic Culture*, LIII-2, Haydarabad 1979.

Acar, Abdurrahman, *Selçuklu Sultanı Sencer'in Din Siyaseti*, (Basılmamış Doktora Tezi), A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.

Acluni, *Keşfu'l-hafâ ve müzîlu'l-ilbâs*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1985.

Açıkgenç, Alparslan, *Bilgi Felsefesi*, İnsan Yayınları, İstanbul 1992.

Affifi, Ebû'l-Alâ, *The Mystical Philosophy of Muhyiddin İbnu'l-Arabi*, Cambridge at the University Press, New York 1939.

Muhyiddin İbn-i Arabî'de Tasavvuf Felsefesi, çev. Mehmet Dağ, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1988.

Ahmet Cevdet Paşa, *Mi'yâr-ı Sedât*, sad. H. Tahsin Feyizli, Fecr Yayınları, Ankara 1988.

Akdemir, Salih, *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri*, Akid Yayıncılık, Ankara 1989.

"İlmi Tefsir Hareketinin Değerlendirilmesi", (*Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru* içinde), Tuğra Neşriyat, İstanbul, t.y.

Albayrak, Halis, *Kur'an'da İnsan ve Gayb İlişkisi*, Şûle Yayınları, İstanbul 1993.

Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine, Şûle Yayınları, İstanbul 1993.

Altıntaş, Hayrani, *İbn Sinâ Metafiziği*, AÜİF Yayınları, Ankara 1992.

"Munkız'ın Bilgileri Işığında Gazzâlî ve Felsefe", *AÜİFD*, XXXV, Ankara, Ayrı basım.

el-Alûsî, Şihabuddin, *Ruhu'l-meânî*, Daru'l Fikr, Beyrut 1997.

Apaydın, Yunus, "Mustasfa Hakkında", (*İslam Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi* içinde), Rey Yayınları, Kayseri 1994.

Armstrong, Karen, *Tanrı'nın Tarihi*, çev. O. Özel-H.Koyukan, Ayraç Yayınları, Ankara 1998.

Asi, Hasan, *et-Tefsiru'l-Kur'anî ve'l-luğati's-sûfiyye fî felsefeti İbn Sinâ*, el-Muessetu'l-Camiiyye, Beyrut 1983.

Atay, Hüseyin, "Fahreddin Razi'nin Kelam İlmindeki Yeri", (*el-Muhassal* içinde), Ankara 1978.

Ateş, Ahmet, "Batıniyye", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, İstanbul 1950.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, t.y.

İşari Tefsir Okulu, AÜİF Yayınları, Ankara 1974.

Sülemî ve Tasavvufî Tefsiri, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1969.

Ayni, M. Ali, *Tasavvuf Tarihi*, Kitabevi Yay, İstanbul 1992.

Bağavi, *Meâlimu't-tenzil*, Daru'l-Marife, Beyrut 1992.

el-Bâkillâni, Kâdı Ebubekir, *İ'câzu'l-Kur'an*, thk: İmaduddin Ahmed Haydar, Müessesetu'l-kütübü's-sekâfiyye, Beyrut 1991.

Bayraktar, Mehmet, *İslâm Felsefesine Giriş*, AÜİF Yayınları, Ankara 1988.

Baytar, Muhammed Behcet, "Huccetu'l-İslâm Ebû Hamid el-Gazzâli", (*Mihricân-ı Gazzâli fi Dımeşk* içinde), Kahire 1961.

el-Bedevî, Abdulmecid, *et-Tarihu's-siyasî ve'l-fikri li'l-mezhebi's-sünnî fi'l-meşrıki'l-İslâmî mine'l-karni'l-hâmisi'l-hicrî hattâ sukûtu Bağdad*, Daru'l-Vefa, Kahire 1988.

el-Bedevî, Abdurrahman, "el-Gazzali ve masâdırihu'l-Yunaniyye", (*Mihricân-ı Gazzâli fi Dımeşk* içinde), Kahire 27-31 Mart 1961.

Müellefâtu'l-Gazzâli, Vekaletu'l-Matbuat, II. Baskı, Kuveyt 1977.

el-Behiy, Muhammed, *İslâm Düşüncesinin İlâhî Yönü*, (ç. S. Hizmetli), Fecr Yayınları, Ankara 1992.

Bello, A. İysa, *The Medieval Islamic Controversy Between Philosophy and Orthodoxy*, E.J.Brill, New York 1989.

Beydavi, Kâdı, *Envâru't-tenzil ve esrâru't-te'vil*, Mustafa el-Babî el-Halebî, Mısır 1968.

Bilmen, Ö. Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, Bilmen Yayınları, İstanbul 1973.

Bolay, S. Hayri, *Aristo Metafiziği ile Gazzâli Metafiziğinin Karşılaştırılması*, MEB Yayınları, İstanbul 1993.

Bouyges, Mourice, *Essai de chronologie des oeuvres de al-Ghazali (Algazel)*, ed. M. Allard, Beirut 1959.

Brockellman, Carl, *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*, (ç. Neşet Çağatay), TTK Yayınları, Ankara 1992.

Geschihte der Arabischen Litteratur, (GAL), Erster Supll., Leiden 1937-1942.

Bruns, G.L, *Hermeneutics, Ancient and Modern*, Yale University Press, 1992.

Bucaille, Maurice, *Tevrat, İnciller ve Kur'an*, (ç. M. Ali Sönmez), D.İ.B. Yay. Ankara 1991.

el-Buhari, *el-Câmiu's-Sahih*, thk. M. Dib el Buğa, Daru İbn Kesir, Beyrut 1987.

el-Cabirî, M. Abid, *et-Turâs ve'l-hadâse*, Merkezu Dirasati'l-Vahdati'l-Arabiyye, Beyrut 1991.

Arap Aklının Oluşumu, çev. İbrahim Akbaba, İz Yayıncılık, İstanbul 1997.
Bunyetu'l-a'kli'l-Arabi, Merkezu Dirasatu'l-Vahdeti'l-Arabiyye, V. Baskı, Beyrut 1996.
"Fikru'l-Gazâlî, Mükevvinâtuhu ve Tenakuzâtuhu", (*et-Turâs ve'l-hadâse* içinde), Merkezu'd-dirâsâti'l-vahdeti'l-arabiyye, Beyrut 1991; Türkçe çeviri: "Gazali Düşüncesinin Temel Unsurları ve Çelişkileri", *AÜİFD*, çev: Mesut Okumuş, c.XLIV, s.1, Ankara 2003.
el-Camî, Abdurrahman, *Nefahâtu'l-üns min hadârâti'l-kuds*, Tahran, 1336/1957.
Cerrahoğlu, İsmail, "Fahruddin er-Razî ve Tefsiri", (*Tefsir-i Kebir* çevirisi içinde) Akçağ Yayınları, Ankara 1994.
Tefsir Tarihi, DİB Yayınları, Ankara 1988.
Cevherî, Tantavî, *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'ân*, M. El-Babi el-Halebi, Kahire 1350.
Cohen, Clande, *İslâmiyet (Doğuşundan Osmanlı Devletinin Kuruluşuna Kadar)*, çev. E. Nermi Erendar, Bilgi Yayınları, Ankara 1990.
Cündioğlu, Dücane, "Keşf-i Kadîm, -İmam Gazâlî'ye Dair-, Gelenek Yayınları, İstanbul 2004.
Çağrıcı, Mustafa, "İbn Teymiyye'nin Bakışıyla Gazzali İbn Rüşd Tartışması", *İslamî Tetkikler Dergisi*, İstanbul 1995.
"Gazzâlî", *DİA*, İstanbul 1997.
Çubukçu, İ. Agâh, *Gazzâlî ve Şüphecilik*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1989.
"Hicri 5. Miladi 11. Yüzyılda İslâm'da Siyasî ve Dinî Durum", *AÜİFD*, c. XIII. Ankara 1965.
Dağamin, Z. Halil Muhammed, "Nazariyyetu'l-İmam Gazzâlî fi't-teâmüli maa'l-Kur'âni kırâeten ve fehmen ve tefsiren", *Mecelletü Müslim el-Muasır*, vol. 20, 1996.
Darimiî, *Sünen*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1407.
Davidson, H.A., *Al Farabi, Avicenna and Averroes on Intellect*, Oxford University Press, New York, 1992.
Demirci, Muhsin, *Kur'an Müteşabihatı Üzerine*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 1996.
Vahiy Gerçeği, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1996.
Derveze, M. İzzet, *el-Kur'ânü'l-mecîd*, Matbaatu'l-Asıriyye, Lübnan, t.y.
et-Tefsiru'l-hadîs, Matbaay-ı İsa el-Babî el-Halebi, Mısır 1961-1963.
Dihlevi, Ş. Veliyullah, *Huccetüllâhi'l-bâliğa*, (çev. M. Erdoğan), İz Yay., İstanbul 1994.
Dönmez, İ. Kâfi, "Gazzâlî (Fıkhî Görüşleri)", *DİA*, İstanbul 1997.
Draz, M. Abdullah, *Kur'an Ahlâkı*, (çev. E. Yüksel-Ü. Günay), İz Yayıncılık, İstanbul, 1993

Duman, M. Zeki, "İmam Gazâlî'nin Tefsir Anlayışı, Metodu ve Tefsiri", *EÜİFD*, sayı: 6, Kayseri 1989.

Dünya, Süleyman, *el-Hakîka fî nazari'l-Gazzâlî*, Daru'l-Maarif, Kahire, t.y.

Ebu'l-Beka, *el-Külliyât*, Müessesetu'r-Risâle, II. Baskı, Beyrut 1993.

Ebu Talib-î Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, Matbaatu'l-Mısriyye, Mısır, t.y.

Ebû Zehra, *Islâm Hukuku Metodolojisi*, (ç. A. Şener), Fecr Yay., Ankara, 1994.

Ebu Zeyd, Nasır Hamid, "Tarihte ve Günümüzde Kur'an Tevili Sorunsalı", *İslamî Araştırmalar*, çev. Ömer Özsoy, c.9, s. 1-4, 1996.

İlahi Hitabın Tabiatı -Metin Anlayışımız ve Kur'an İlimleri Üzerine-, çev: M. Emin Maşalı, kitâbiyât, Ankara 2001.

"Al-Ghazali's Theory of Interpretation", *Journal of Osaka University of Foreign Studies*, v.72-2 (1986).

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşâret Yayınları, İstanbul 1999.

el-Eş'ârî, Ebû'l-Hasan, *Kitabu'l-İbâne*, Dairetu'l Maarif el-Osmaniyye, Haydarabad, Dekken 1367/1948.

Makâlâtu'l-İslâmiyyîn, (thk. M. M. Abdulhamid), Kahire 1950.

el-Faki, Isamuddin Abdurrauf, *ed-Devletü'l-Abbâsiyye*, Mektebetu Nahdatu'ş-Şark, Kahire 1985.

Fârâbî, *Kitâbu'l-Fusûs*, Dairetu'l-Maarif el Osmaniyye, Haydarabad 1345.

Fazlurrahman, "Reviews" (*BSOAS* içinde), XXIV/585, Hertford 1961.

Fığlalı, E.Ruhi, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri Tarihi*, Birleşik Yay., İstanbul 1999

Frank, Richard, "al-Ghazali's Use of Avicenna's Philosophy", (*Reveue Des Etudes Islamiques* içinde), LV-LVII, Paris (1987-1989).

el-Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed, *Cevâhiru'l-Kur'an*, Daru'l Fikr Lübnanî, Beyrut 1992.

el-Erbaîn fî usûli'd-dîn, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1988. T. çeviri: *Kırk Esas*, çev. Yaman Arıkan, Ekin Matbaası, İstanbul 1970.

Faysalu't-tefrika, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996; Türkçe çeviri: "İslam'da Müsamaha", çev. Süleyman Uludağ, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972; "İslam ve Sapıklık" çev. Ali Güzeldülger, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1973.

Fedaîhu'l-Batınîyye, thk. A. Bedevî, ed-Daru'l-Kavmiyye, Kahire, 1383 (1964). Tükçe çeviri: *Batıniliğin İçyüzü*, çev. Avni ilhan, TDV Yayınları, Ankara 1993.

el-Hikme fî mahlukâtillah, Daru İhyau'l-Ulûm, IV. Baskı, Beyrut 1986.

İhyâu ulûmi'd-dîn, Dâru Nehru Nil, Mısır, t.y.; Türkçe çeviri: *İhya-ı Ulumu'd-Dîn*, çev. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınları, İstanbul 1974.

el-İktisâd fî'l-i'tikâd, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I. Baskı, Beyrut 1988. Türkçe çeviri: *İtikadda Orta Yol*, çev. Kemal Işık, AÜİF Yayınları, Ankara 1971.

İlcamu'l-a'vâm, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996. Türkçe çeviri: *İnançta Hassas Ölçüler*, çev. N. Yılmaz, Hisar Yayınları, İstanbul 1987; Ayrıca bkz: *Halkın Kelami Tartışmalardan Korunması*, çev. D. Sabit Ünal, İİFV Yayınları, İzmir 1987.

Kânunu't-te'vîl, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.

Kimyay-ı Saadet, çev. A. Faruk Meyan, Bedir Yayınları, İstanbul 1979.

el-Kıstâsu'l-müstakîm, el-Matbaatu'l-İlmiyye, Dımeşk, 1993.

Kitâbu Kavâsımu'l-Batınîyye, (Metin ve çeviri birarada çev. Ahmet Ateş), *AÜİFD*, III, Ankara 1954.

el-Madnûnu bihi alâ gayrî ehlihî, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996. Türkçe çeviri: "İki Madnun", çev. D.Sabit Ünal, İİFV Yayınları, İzmir 1988.

Makâsıdu'l-felâsife, (Süleyman Dünya neşri), Dâru'l-Maarif, Mısır 1961.

el-Maksadu'l-esnâ şerhi esmâullahi'l-hüsnâ, Matbaay-ı Tekâddum, I. Baskı, Mısır 1322.

el-Madnûnu's-sağîr, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.

el-Menhûl, (thk. M. Hasen Heyto), II. Baskı, Dımeşk, 1980.

Mihekku'n-nazar, thk. Refik El-Acem, Daru'l Fikri'l Lübnanî, Beyrut 1994.

Mişkâtu'l-envâr, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996. Türkçe çeviri: *Nurlar Feneri*, (çev. Süleyman Ateş), Bedir Yayınları, İstanbul 1994.

Mi'yâru'l-i'lm, Matbaay-ı Kürdistan el-İlmiyye, Mısır 1329/1911.

Mizânu'l-amel, Matbaay-ı Kürdistan el-İlmiyye, Mısır, 1328.

el-Munkız mine'd-dalâl, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, 1996. Türkçe çeviri: *Dalâletten Hidayete*, çev. A. Suphi Furat, Şâmil Yayınları, İstanbul, t.y.

el-Mustasfâ fî ilmi'l-usûl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1993; Tükçe çeviri: *İslâm Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi*, (çev. Yunus Apaydın), Rey Yayınları, Kayseri 1994.

er-Risâletu'l-va'ziyye, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.

Sırru'l-âlemeyn ve keşfi mâ fi'd-dâreyn, (*Mecmûatu resâili'l-İmâm Gazzâlî* içinde), Daru'l-Fikr, Beyrut 1996.

et-Tehafütü'l-felâsife, thk. Süleyman Dünya, Daru'l-Maarif, Kahire, VII. Bsk, t.y.

Goldziher, Ignaz, *Mezâhibu't-Tefsiri'l-İslâmî*, Kahire 1955.

Gosche, R., *Uber Ghazzali's Leben und Werke, Philologische und Historische*, Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenchaften zu Berlin, Berlin 1958.

Güngör, Mevlüt, *Fıkhî Tefsir Hareketi*, Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1996.
el-Hamevî, Yakut, *Mucemu'l-buldân*, Daru İhyau't-Turasi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
Hasan, İ. Hasan, *İslâm Tarihi*, çev. İsmail Yiğit, İstanbul 1986.
Heer, Nicholas, "Ebu Hamid al-Ghazali's Esoteric Exegesis of the Qur'an", (*Classical Persian Sufism* içinde) H.N.Publications, London, t.y.
Hitti, Philip, *İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1995.
Hodgson, M.G.S, *İslâm'ın Serüveni*, çev. Komisyon, İz Yayıncılık, İstanbul 1993.
Hourani, F.George, "The Chronology of Ghazali's Writings", *JAOS*, LXXIX/IV, London 1959.
"A Revised Chronology of Ghazâlî's Writings", *JAOS*, 104.2 (1984)
el-Hulî, Emin, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, çev. M. Güngör, Kur'an Kitaplığı, İstanbul 1995.
el-Isfahanî, Ragıp, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'an*, Kahraman Yayınları, İstanbul 1986.
İbn Abbas, *Tefsiru İbn Abbas*, thk. R.Abdulmunim er-Rical, Müessesetu'l-Kütübu's-Sekafiyye, Beyrut 1991.
İbn Asakir, *Tebyînu kizbi'l-müfterî*, Matbaatü't-Tevfik, Dımeşk 1347.
İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Z. Kadiri Ugan, MEB Yayınları, İstanbul 1991.
Tasavvufun, Mahiyeti (Şifau's-Sâil), çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1977.
İbn Hallikan, *Vefâyâtu'l-a'yân*, Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısriyye, Kahire 1948.
Vefâyâtu'l-a'yân, (ç. Rodoslu Mehmet), Matbaay-ı Amire, İstanbul 1280.
İbn Hazm, *el-Fasl fi-milel ve'l-ehvâi ve'n-nihal*, Matbaatu'l Edebiyye, Mısır 1320.
İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Matbaatu's-Saade, Mısır, t.y.
Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîm, Daru Kahraman, İstanbul 1985.
İbn Kuteybe, *Te'vîlu müşkilu'l-Kur'an*, thk. S.A. Sakar, Daru't-Turas, Kahire 1973.
İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, Daru's-Sadr, Beyrut, t.y.
İbn Rüşd, *Felsefe-Din Ilişkileri (Faslu'l-Makal ve el-Keşf çevirisi)*, çev. Bekir Karlığa), Dergah Yayınları, İstanbul 1985.
İbn Sinâ, *el-İşârât ve't-tenbihât*, thk. Süleyman Dünya, Daru'l Maarif, Kahire, t.y.
el-Mebde ve'l-meâd, Danişgahî Tahranî, Tahran 1363.
en-Necât, Daru'l-Afaki'l-Cedide, Beyrut 1985.
er-Risale fi's-saâdet, (*Mecmûu Resâil* içinde), Haydarabad, Dekken 1354.
er-Risâletu'l-adhaviyye fi emri'l-meâd, thk. Süleyman Dünya, Daru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır 1949.
er-Risaletü'l-arşiyye fi't-tevhid, (*Mecmûu Resâil* içinde), Matbaatu Daireti'l-Maarfî el-Osmaniyye, Haydarabad, Dekken 1353.

eş-Şifâ, el-İlahiyyât, thk. E. Kanawati, S. Zayid, Tahran, t.y.
er-Risâle fi Kuva'l-insâniyye ve idrâkâtihâ (*Tis'a Resâil* içinde) Daru'l-Arab, Kahire, t.y.
er-Risâletu'n-neyruziyye, (*Tis'a Resâil* içinde), Daru'l-Arab, Kahire, t.y.
Tefsiru sureti'l-ihlâs (*et-Tefsiru'l-Kur'ani ve'l-luğati's-sûfiyye fi felsefeti İbn Sina* içinde) el-Müessesetü'l-Camiyye, Beyrut 1983.

İbn Teymiyye, *er-Red ale'l-mantıkiyyîn*, Daru'l-Fikri'l-Lübnanî, Beyrut 1993.
Risâle fi ilmi'z-zâhir ve'l-bâtın, (*Mecmuatu'r-Resâili'l-Müniriyye* içinde).
Tefsir Üzerine, çev. Harun Ünal, Pınar Yay., İstanbul 1985.
Kitâbu'l-Mantık, (*Mecmûu Fetâvâ* içinde), Dâru Alemi'l Kütüb, Riyad 1991.

İbnu'l-Cevzî, Cemaleddin Ebu'l-Ferec, *Telbîsu iblîs*, Daru Mektebetü'l-Hayat, Beyrut 1989.
el-Muntazam fi tarihi'l-mülûk ve'l-ümem, Daru'l-Mearif el-Osmaniyye, Haydarabad, Dekken 1359.

İbnu'l-İmad, Ebî'l Felah Abdu'l Hayy, *Şezerâtu'z-zeheb*, Mektebetu'l-Kudsî, Kahire 1350.

İmam, Zekeriyya Beşir, *el-Felsefetu'n-nurâniyyeti'l-Kur'âniyye inde'l-Gazzâlî*, Mektebetü'l-Fellâh, I. Baskı, Kuveyt 1989.

İbn Aşur, Tahir, *Tefsiru't-tahrîr ve't-tenvîr*, Daru't-Tunusiyye, Tunus, t.y.

İbn Tufeyl, *Hayy İbn Yakzan*, Daru'l-Misriyye, Kahire, t.y.; Türkçe çeviri: *Hayy bin Yakzan*, (çev. Ş. Yaltkaya, Babanzâde Reşid), sdş. H. Ahmed Özalp, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996.

İbn Mâce, *Sünen*, thk. M. Fuad Abdulbaki, Daru'l Fikr, Beyrut, t.y.

İbnu'l-Arabi, Ebûbekir, *Kânûnu't-te'vîl*, thk, Muhammed Süleyman, Daru'l-Garbil-İslami, Beyrut 1990.

İbnu'l-Arabî, Muhyiddin, *Muhadaratu'l-ebrâr ve müsâmeretu'l-ahyâr*, Matbaay-ı Saadet, Mısır 1905.

İbnu'z-Zubeyr, *Mellâku't-te'vîl*, (thk. Said el-Fellâh), Daru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut 1983.

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târih*, Matbaatü'l-İstikâme, Kahire, t.y.

İkbal, Muhammed, *İslam'da Dini Tefekkürün Yeniden Teşekkülü*, çev. Sofi Huri, İstanbul 1980.

İlhan, Avni, "Batınilik", *DİA*, İstanbul 1997.

İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, Umran Yayınları, Ankara 1981.
İslam Felsefesi Dersleri, İstanbul İlahiyat Fakültesi, Talebe Cemiyeti Neşri, İstanbul 1925.
İslâm Mütefekkirleri İle Garp Mütefekkirleri Arasında Bir Mukayese, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1973.
Usûl-u Fıkıh Dersleri, Matbaay-ı Hukukiyye, Dersaadet, 1329.

Jansen, J. J. G., *Kur'an'a Yaklaşımlar*, çev. Halilrahman Açar, Fecr Yayınları, Ankara 1993.

Kafesoglu, İbrahim, *Selçuklu Tarihi*, İstanbul 1992.
Sultan Melikşah Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953.
Karlığa, Bekir, "Gazzâlî", (Eserleri), *DİA*, İstanbul 1997.
Kasım, Mahmud, *el-Akl ve't-taklid fi mezhebi'l-Gazzâlî*, (*Mihricân-ı Gazzâlî fi Dımeşk* içinde), Kahire 27-31 Mart 1961.
Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zünûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*, MEB Yayınları, İstanbul 1971.
Kemalpaşazâde, "Risale fi kıdemi'l-Kur'an", (*Resâil-i İbn Kemal* içinde), İkdam Matbaası, İstanbul 1316.
Kırbaşoğlu, M. Hayri, "Müteşabihat Konusundaki Yaklaşımların Değerlendirilmesi ve Yeni Bir Yaklaşım Önerisi", (*I. Kur'an Sempozyumu* içinde) Bilgi Vakfı, Ankara 1994.
Kırca, Celal, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, Marifet Yayınları, İstanbul 1997.
Kur'an'a Yönelişler, Tuğra Neşriyat, İstanbul, t.y.
Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.
Kur'an ve Bilim, Marifet Yayınları, İstanbul 1997.
Kufralı, Kasım, "Gazzâlî", *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, İstanbul 1950.
el-Kurtubi, *el-Câmiu li ahkâmi'l-Kur'an*, Mek. Daru'l-K. Mısır, Kahire 1940.
el-Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, (er-Risaletu'l-Kuşeyriyye, çev. S. Uludağ), Dergah Yayınları, III. Baskı, İstanbul 1991.
Kutluer, İlhan, *İslâm'ın Klasik Çağında Felsefe Tasavvuru*, İz Yayıncılık, İstanbul 1996.
Küyel, M. Türker, *Üç Tehafüt Bakımından Felsefe-Din Münasebeti*, TTK Basımevi, Ankara 1956.
L. Gardet, M. M. Anawati, *Introduction a la Theologie Musulmane*, Librarie Philosohigue, Paris 1948.
Lazaru's-Yafeh, *Studies in al-Ghazali*, The Magness Press, Jerusalem 1975.
Madkur, İbrahim, "el-Gazzâlî el-Feylesof", (*Mihricân-ı Gazzâlî fi Dımeşk* içinde), 27-31 Mart Kahire 1961.
Malik b. Enes, *Muvatta*, thk. M. Fuad Abdulbaki, Daru İhyau't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, t.y.
el-Maverdi, *en-Nüket ve'l-uyûn*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1992.
Mccarthy, R. Joseph, *Freedom and Fulfillment*, Twayne Publishers, Boston 1980.
McDonald, Duncan Black, "The Life of al-Ghazzali With Especial Reference to this Religious Experiences and Opinions", *JAOS*, Volume XX, (1989).
el-Merağî, *Tefsiru'l-Merâğî*, Mustafa El-Babi el-Halebi, Mısır 1963.
Muhtar Mahmut, *La Sagesse Koranique*, Versets Choisis, Paris, Geuthner, 1935.
Müslim, *Sahih-i Müslim*, thk. M. Fuad Abdulbaki, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, t.y.

Necati Osman, *ed-Dırasatu'n-nefsâniyye i'nde ulemâi'l-müslimîn*, Daru'ş-Şurûk, Kahire 1993.

en-Nesefî, *Tabsiretu'l-edille*, thk. Hüseyin Atay, Ankara 1993.

Neseî, *Sünen*, thk. Abdul Fettah Ebu Gudde, Mektebetu'l-Matbuati'l-İslamiyye, Halep, 1986.

Öner, Necati, *Klasik Mantık*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1991.

Özervarlı, M.Sait, "Gazzali", (Kelam İlmindeki Yeri)", *DİA*, İstanbul 1997.

Paçacı, Mehmet, "Kur'an ve Ben Ne Kadar Tarihseliz", *İslâmî Araştırmalar*, c. 9, s. 1-4, Ankara 1996.

er-Rafiî, Mustafa Sadık, *İ'câzu'l-Kur'an*, VIII. Baskı, Mısır 1965/1384.

er-Razî, Fahreddin, *Esâsu't-takdîs*, Matbaay-ı Kürdistan el-İlmiyye, Mısır 1328.

el-Levamiu'l-beyyinât şerhu esmâillâhi ve's-sıfât, Matbaatü'ş-Şerefiyye, I. Baskı, Mısır 1323.

İtikâdâtu firaki'l-müslimîn ve'l-müşrikin, Mektebetu Nahda, Kahire 1938.

Kitabu'l-Erbaîn fi usûli'd-dîn, Dairetu'l-Maarif el-Osmaniyye, Haydarabad, Dekken 1353.

Kelâm'a Giriş (el-Muhassal), çev. Hüseyin Atay, AÜİF Yayınları, Ankara 1978.

Mefâtîhu'l-ğayb, Daru'l-Kütübi'l İlmiyye, Beyrut 1990.

Rıza Reşid, *et-Tefsiru'l-menâr*, Daru'l-Menar, Mısır 1366.

Russel, Bertrand, *Din ile Bilim*, çev. Akşit Göktürk, Say Yayınları, İstanbul 1990.

es-Salih Suhbi, *Mebâhis fi ulûmi'l-Kur'an*, Dersaadet, t.y.; Türkçe çeviri: *Kur'an İlimleri*, çev. M. Said Şimşek, Hibaş Yayınları, Konya, t.y.

Schimmel, Annemarie, *Ben Rüzgarım Sen Ateş*, (Mevlânâ Celaleddin Rumî'nin Hayatı ve Eseri), çev. S. Özkan, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

Mystical Dimensions of Islam, The University of N. Caroline Press, 1975,

Serinsu, Ahmed Nedim, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûlün Rolü*, Şûle Yayınları, İstanbul 1994.

Sevim, Ali, *Anadolu'nun Fethi*, TTK Yayınları, Ankara 1993.

Sıddıkî, Z., *Philosophy of Ibn Tufayl*, Aligarh Muslim University Press, 1965.

Smith, Margeret, *al-Gazali the Mystic*, London 1944.

Sofuoğlu, Mehmet, *Tefsire Giriş*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

es-Subhi, A. Mahmud, *Fi İlmi'l-Kelam*, Kahire 1985.

es-Sûbkî, Tacuddin, *Tabakatu'ş-Şâfiiyyetu'l-kübrâ*, Hüseyniyye, I. Baskı, Mısır, t.y.

es-Suyutî, Celaledin, *ed-Durru'l-mensur fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1983.

el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an, Daru İbn Kesîr, Beyrut 1993.
et-Tabakâtu'l-müfessirîn, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
eş-Şâfiî, *er-Risâle*, çev. A. Şener-İ. Çalışkan, TDV Yayınları, Ankara 1996.
eş-Şarkavî, M. Abdullah, *et-Tasavvufu'l-İslâmî*, Külliyetu Daru'l-Ulûm, Kahire, t.y.
eş-Şatıbi, *el-Muvafakat*, Daru'l-Marife, Beyrut 1994.
Şehristani, *el-Milel ve'n Nihal*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1982; Kahire 1961.
Şemseddin, Ahmed, *Gazzali*, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.
Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Hadis, Kahire 1993.
Şeyh Said, M., "Gazâlî", *(İslâm Düşüncesi Tarihi* içinde*)*, çev. Mustafa Armağan, İnsan Yayınları, İstanbul 1990.
et-Tabatabaî, M.Hüseyin, *el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübül İslamiyye, Tahran 1361.
et-Taberî, İbn Cerir, *Camiu'l-beyân an te'vîl-i âyi'l-Kur'ân*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1988.
et-Tancî, M. Tawit, "Gazzâlî'ye Göre Kur'an'ın Tefsiri", *AÜİFD*, c. VI, yıl 1957.
Taşköprüzâde, Ahmed b. Mustafa, *Miftahu's-saâde ve misbâhu's-siyâde*, Kahire 1968.
Taylan, Necip, *Gazzali'nin Düşünce Sisteminin Temelleri*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1994.
Mantık, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.
et-Tevhidî, Ebû Hayyan, *Bahru'l-muhît*, Mektebetu'n-Nasri'l-Hadise, Riyad, t.y.
et-Tirmizi, *Sünen*, thk. Ahmed Mehammed Şakir, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, t.y.
Topaloğlu, Bekir, *Kelam İlmi*, Damla Yayınevi, İstanbul 1985.
et-Tusi, Ebu Nasr Serrac, *İslam Tasavvufu (el-Luma)*, çev. H.Kamil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1996.
Uludağ, Süleyman, "Gazzali", (Tasavvufi Görüşleri), *DİA*, İstanbul 1997.
İslâm Düşüncesinin Yapısı, Dergah Yayınları, İstanbul 1979.
"Kuşeyri'nin Hayatı ve Risalesi", (Kuşeyri Risalesi içinde), Dergah Yayınları, III. Bsk, İstanbul 1991.
Umaruddin, M, The *Ethical Philosophy of al Ghazzali*, Kashmir-i Bazar, Lahore, t.y.
Ülken, H. Ziya, *İslâm Felsefesi*, Cem Kültür Yayınları, IV. Baskı, İstanbul 1993.
"Gazzâlî ve Felsefe", *AÜİFD*, c. III-IV, (1955).
İslâm Düşüncesi, Ülken Yayınları, İstanbul 1995.
İslâm Felsefesi Tarihi, Cem Kültür Yayınları, İstanbul 1993.
"Gazzâlî'nin Bazı Eserlerinin Türkçe Tercümeleri", *AÜİFD*, c. IX, (1961).
Ünal, İsmail Hakkı, *Ebû Hanife'nin Hadis Anlayışı*, DİB Yayınları, Ankara 1994.

Vehbi, Konyalı Mehmet, *Hulasâtu'l-Beyân*, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1968.

Watt, Montgomery, "A Forgery in Al-Ghazali's Mishkat", *JRAS*, 5-22, April London 1949.

Islamic Surveys Islamic Philosophy and Theology, Edinburg 1992; Türkçe Çeviri: *İslâmî Telkikler*, çev. Süleyman Ateş, AÜİF Yayınları, Ankara 1968.

"The Authenticity of the Works Attributed to al-Ghazali", *JRAS*, London 1952.

Muslim Intellectual, A Study of al-Ghazali, Edinburg University Press, 1963; Türkçe çeviri: *Müslüman Aydın*, çev. Hanifi Özcan, DEÜ Yayınları, İzmir 1989.

The Faith and Practice al-Ghazali, George Allen, London 1953.

Wolfson, Harry Autsryn, *The Philosophy of the Kalam*, Harvard University Press, London 1976.

Yaltkaya, M. Şerafeddin, "Selçukiler Devrinde Mezahib", *Türkiyât Mecmuası*, I, (1925).

"Sencer ve Gazzâlî", *Darul Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, yıl 1, sayı 1, 1925, ss. 39-57.

Yavuz, Y. Şevki, "Halku'l-Kur'an", *DİA*, İstanbul 1997.

Yazır, E. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul 1979.

Yıldırım, Suat, *Hz.Peygamber'in Kur'an'ı Tefsiri*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1984.

Yurdagür, Metin, *Allah'ın Sıfatları*, Marifet Yayınları, İstanbul 1984,

"Haşviyye", *DİA*, İstanbul 1997.

ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1987.

ez-Zebidi, Murtaza, *İthafu's-sâdeti'l-müttakin bi şerhi esrâri ihya-ı ulûmid'-dîn*, Kahire 1311.

ez-Zehebî, *et-Tefsir ve'l-müfessirûn*, Mektebetu Vehbe, Kahire 1989.

Siyeri a'lâmu'n-nübelâ, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1984.

Zekeriyya, N, Mahmud, *el-Ma'kûl ve'l-lâma'kûl*, Daru'ş-Şuruk, Kahire 1993.

ez-Zerkânî, *Menahilu'l-irfân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1988.

ez-Zerkeşi, *el-Burhan fî ulûmi'l-Kuran*,Daru'l-Fikr, Beyrut 1988.

Zeydan, Abdülkerim, *el-Veciz fî usûli'l-fikh*, Dersaadet, İstanbul, t. y.

İÇİNDEKİLER

2006-41604

ÖNSÖZ 9

GİRİŞ
KONUYA VE GAZZÂLÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BAKIŞ 13
A. KONU VE ÖNEMİNE DAİR 13
B. KAPSAM, YÖNTEM VE SINIRLAR 17
C. GAZZÂLÎ DÖNEMİ İSLÂM DÜNYASINA GENEL BAKIŞ 21
1. Siyasî Şartlar 21
2. Dinî ve Sosyal Şartlar 24

I. BÖLÜM
GAZZÂLÎ'NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 33
A. HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ 33
1. Doğumu ve Ailesi 33
2. İlmî Kişiliği 34
3. Vefatı 43
B. GAZZÂLÎ'NİN ESERLERİ 45
1. Eserleriyle İlgili Çalışmalar 45
2. Gazzâlî'nin Eserlerinin Kronolojik Tertibi 49

II. BÖLÜM
GAZZÂLÎ'NİN DÜŞÜNCE SİSTEMİNDE KUR'AN 73
A. KELÂM-I İLÂHÎ OLARAK KUR'AN 73
1. Gazzâlî'ye Göre Kur'an'ın Kelâm-ı İlâhîliği 73
2. Tarihte Halku'l-Kur'an Tartışmaları 77
3. Gazzâlî'nin Halku'l-Kur'an'a Dair Görüşleri 81
B. TEŞRÎ KAYNAĞI OLARAK KUR'AN 87
1. Kitabın (Kur'an'ın) Tanımı 87
2. Kitab'ın Teşrîî Değeri 90
C. İLİMLERİN KAYNAĞI OLARAK KUR'AN 99
I. KUR'AN'DAN KAYNAKLANAN DİNÎ İLİMLER 106
1. Sedef (Kabuk) İlimleri 106
2. Öz (Cevher) İlimleri 107
II. KUR'AN'DAN KAYNAKLANAN TABİÎ İLİMLER 109
D. MANTIĞIN KAYNAĞI OLARAK KUR'AN 111

1. Gazzâlî ve Mantık İlmi 111
2. Kur'an'ın Mantık İlminin Kaynağı Oluşu 115
3. Kur'an Muhtevasında Bulunan Mantikî Önermeler 121
4. Kur'an Önermelerinin Kaynağı 126
E. İBADET KİTABI OLARAK KUR'AN 136
1. Kur'an Okumanın Zâhirî Edepleri 139
2. Kur'an Okumanın Batınî Edepleri 143
3. Kur'an'ı Anlmayı Engelleyen Faktörler 155

III. BÖLÜM
GAZZÂLÎ'NİN TEFSİR ANLAYIŞI
VE ESERLERİNDEN YORUM ÇEŞİTLEMELERİ 159
A. GAZZÂLÎ'NİN TEFSİR İLMİNE BAKIŞI 159
1. Gazzâlî Öncesi Tefsir Hareketi 159
2. Gazzâlî'nin Tefsir İlmine Dair Görüşleri 163
3. Gazzâlî'nin Rey Tefsiri ile İlgili Görüşleri 165
B. GAZZÂLÎ'NİN İŞÂRÎ TEFSİR ANLAYIŞI 170
1. Gazzâlî Öncesi Tasavvuf ve Sûfî Tefsirler 170
2. Gazzâlî'nin Tasavvufî Kişiliği
ve İşârî Tefsire Dair Görüşleri 177
3. Gazzâlî'nin Eserlerinde İşârî Yorum Örnekleri 185
a. Fatiha Sûresi ve İşârî Yorumu 185
b. Hz. İbrahim Kıssasının İşârî Yorumu 189
c. Mişkâtu'l-Envâr'da Sembolik
ve İşârî Yorum Çeşitlemeleri 193
4. Gazzâlî'de Zâhirî ve Batınî Yorum Uygunluğu 206
C. GAZZÂLÎ'NİN FELSEFÎ TEFSİR ANLAYIŞI 209
1. İslâm Filozofları ve Felsefî Tefsir Yöntemleri 209
2. Gazzâlî Düşüncesine Felsefenin Etkileri 212
3. Gazzâlî'nin Eserlerinden Felsefî Yorum Çeşitlemeleri 218
a. İhlâs Sûresi Tefsiri Bağlamında Felsefî Yorumlar 219
b. İnsan Ruhu ve Yaratılışı Konusunda
Felsefî Yorumlar 223
c. İnsanın Küçük Kâinat (Mikrokozmos) Oluşu Anlayışı 232
D. GAZZÂLÎ'NİN İLMÎ TEFSİR ANLAYIŞI 241
1. Gazzâlî Düşüncesinde Din-Bilim İlişkisi 241
2. Gazzâlî'nin İlmî Tefsire Yaklaşımı 247
3. Gazzâlî Düşüncesinde İlmî Tefsir Yönteminin Amaçları 253
4. Gazzâlî'nin Eserlerinden İlmî Tefsir Örnekleri 255
5. Gazzâlî'nin Yorumlarında Günümüz

Bilimsel Gerçeklerine Aykırılıklar 258
6. Gazzâlî Sonrası İlmî Tefsir Hareketi 262
7. İlmî Tefsir Yöntemine Yönelik Eleştiriler 264

IV. BÖLÜM
KUR'AN YORUMUNUN İLKELERİ VE SINIRLARI BAĞLAMINDA GAZZÂLÎ'NİN TE'VİL ANLAYIŞI 269
A. KUR'AN'DA MÜTEŞÂBİHÂT VE TE'VİL SORUNU 269
1. Çeşitli İslâm Fırkaları ve Te'vil Sorunu 269
2. Gazzâlî'ye Göre Kur'an Müteşâbihâtı ve Te'vilin Mahiyeti 271
3. Gazzâlî Düşüncesinde Müteşâhibat ve Te'vilin İmkânı 278
4. Din Dilinde Teşbihî İfadelerin Sebep ve Hikmetleri 282
B. GAZZÂLÎ'NİN AVAM VE HAVASA GÖRE DEĞİŞEN TE'VİL METODOLOJİSİ 285
1. Gazzâlî'ye Göre Avam ve Te'vil Sorunu 285
2. Te'vilde Avama Gerekli Olan Vecibeler.....290
3. Havas ve Varlık Mertebelerine Göre Te'vil Yöntemi 293
C. GAZZÂLÎ'NİN ESERLERİNDEN BAZI TE'VİL ÖRNEKLERİ 303
1. Bazı Uhrevî Kavaramların Te'vili 303
2. Diğer Kur'an Kavaramlarının Te'vili 311
D. GAZZÂLÎ'YE GÖRE İSLÂM TE'VİL EKOLLERİ VE TE'VİLİN SINIRLARI 316
1. İslâm Te'vil Ekollerinin Genel Tasnifi 316
2. Farklı Ekollere Göre Te'vilin Kapsamı 318
3. Te'vil ve Tekfir, İslâm Te'vil Ekolleri Arasında Tekfir Olgusu 322

SONUÇ 333

BİBLİYOGRAFYA 341

DİZİN 353

Mesut Okumuş

Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu

Kur'an bir yönüyle ilâhî, diğer yönüyle de insanî alanı ilgilendiren bir hitaptır. Onun Hz. Peygamber'in değil bizzat Allah'ın sözü oluşu ve bazı kaynaklarda "Allah'ın zatı ile kaim kelâm-ı ilâhî" şeklinde tanımlanması, ilâhî hitabın metafizik dediğimiz ilâhî alana özgü yanına vurgu yapmaktadır. Kur'an ayetlerinin insanlar tarafından okunması ve taşıdığı mesajlar üzerinde yoğunlaşan beşerî çabalar ise, onun insanî ve fizikî alanı ilgilendiren yanını oluşturmaktadır.

TBMM
Kütüphanesi
200604604

ISBN 975-8190-93-8
9 789758 190935